

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: ІСТОРИЧНІ ТА СУЧАСНІ РОЗВІДКИ

УДК: 165.742(450) «13»(045)

*Сабадаш Юлія Сергіївна,
доктор культурології, професор,
Маріупольський державний університет
juliasabadash@mail.ru*

ГУМАНІСТИЧНА ПАРАДИГМА У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ДЖОВАННІ БОККАЧЧО

Розглянуто життєвий і творчий шлях, головні ідеї та літературні здобутки видатного італійського мислителя і письменника епохи Відродження – Джованні Боккаччо. Зазначено, що Титанами Відродження стали не купці й банкіри, а гуманісти – поети, мислителі й художники. Одним з перших гуманістів Відродження і був автор «Декамерону» Джованні Боккаччо. Наголошено, що саме йому італійський гуманізм найбільше зобов'язаний тим, що навіть в період апогею захоплені античністю він не поривав зв'язків з «народною мовою» і народною культурою.

Ключові слова: гуманізм, Ренесанс, реалізм, індивідуалізм, свобода, естетичний ідеал.

*Сабадаш Юлія Сергіївна,
доктор культурології, професор,
Маріупольський державний університет*

ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ ПАРАДИГМА В ТВОРЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ ДЖОВАННИ БОККАЧЧО

В статье рассматривается жизненный и творческий путь, главные идеи и литературные достижения выдающегося итальянского мыслителя и писателя эпохи Возрождения – Джованни Боккаччо. Указано, что Титанами Возрождения стали не купцы и банкиры, а гуманисты – поэты, мыслители и художники. Одним из первых гуманистов Возрождения и был автор «Декамерона» Джованни Боккаччо. Подчеркивается, что именно ему итальянский гуманизм в наибольшей степени обязан тем, что даже в период апогея увлечением античностью он не разрывал связи с «народным языком» и народной культурой.

Ключевые слова: гуманизм, Ренессанс, реализм, индивидуализм, свобода, эстетический идеал.

*Sabadash Yulia,
Ph.D. in Culturology, Professor of
Mariupol State University*

THE HUMANISTIC PARADIGM IN GIOVANNI BOCCACCO'S CREATIVE HERITAGE

There considered career and creative activity, basic ideas and literal achievements by a famous Italian thinker and writer of the Renaissance period – Giovanni Boccaccio. There stated that Titans of the Renaissance were not the merchants and the bankers, but humanists – poets, thinkers and artists. One of the first humanists of the Renaissance was the author of «The Decameron» Giovanni Boccaccio. There pointed out that namely due to him Italian humanism in the period of antique preferences it didn't lose its tights with “national language” and national culture.

Giovanni Boccaccio was behind the emergence of the Renaissance and humanism. Note that at present, scientific publications reveal the human character of John's life and work. Boccaccio, not many, are mainly publications give a general analysis of the product of his creative literary position, not philosophy or cultural studies.

Renaissance, of course, was the era of rediscovery of the world, nature and man. Beginning in Italy in the first half of the XIV century. It later engulfed the whole of Europe. Renaissance was a grand revolution in the sphere of politics and economics, and in ideology, but mostly with the revolutionary discoveries of the Renaissance was the discovery of man.

The capital of the humanist movement was Florence. Its heyday began in the XI., When the city was at the crossroads of trade routes between East and West. It then emerged in Tuscan valley unique culture, which is now called the Florentine historians.

In the fourteenth century, in Florentine notary and merchants were suddenly born children who would not want to be like their respectable, sober parents. They thought that we should not deal with what makes money, and that can help a person feel like a man. It is this generation laid the foundations of a new humanist culture.

Realism in art and culture Boccaccio linked with new world outlook, he believed that the new realistic method by which Giotto "revived the art" was syveridnym ideological revolution, one of the necessary preconditions of which was a deliberate targeting of writers and artists to new segments of Italian society more intelligent and educated than Florentine merchants and Neapolitan scholastics trapped in dogmas of medieval theology. A clear conception of realism and the whole epoch developed in Boccaccio later, but since the early 30s he went to her, nachayuchys impartially evaluate people, books and the world.

Boccaccio was the first who drew serious attention to the Italian oral folk art.

By opening humanistic world and man came Boccaccio own way - not so much as a result of new reading classics, as influenced by the perception of contemporary reality.

Conclusive top creative works became Boccaccio's "Decameron", which started the history of the genre of realistic fiction stories in Europe. This integral work, with 100 stories.

"Decameron" begins with a description of the plague, which in 1348 stormed to Florence, and then swept across Europe.

Feature building "Decameron" is that in this work extremely clearly apparent change estampno gothic - renaissance, God - man, theology - humanism, harmony and metaphysical necessity - the harmony of individual freedom.

Company storytellers "Decameron" is born from the desire to overcome its chaos and anarchy, opposed him harmony and freedom of the new "natural rights." The narrators do not just leave zachumlenu Florence and sent to the country estate - they immediately restore trampled terror of death and human social relations and even produce something nakshtalt constitution, because for them, as indeed for the new people of the Renaissance, and all sorts dysharmoniynist disorder is a sign nezhyttyevosti. The Constitution "Decameron" - freedom, its purpose - pleasure joyful life. The "Decameron" teaches us life itself, and it teaches the art of living, not dying art, as demanded by medieval moralists.

In the 50's he joined the "petrarkivskyuy way" of building a new culture and wrote Latin works "On the ups and downs of famous people", "the famous women", "The Origin of pagan gods" and together with Petrarch, based on antiquities, lays the foundations humanistic "science of man".

Recent years have been devoted to the works of Boccaccio Dante. On behalf of the Commune of Florence, he lectured about the "Divine Comedy" in St. Stephen. Comments to "Comedy" were his last work, he attempted to lure the world dantovskyyh humanistic ideas advanced youth.

Giovanni Boccaccio was one of the earliest Renaissance humanists. It should also be emphasized that it is obliged largest Italian humanism that even during peak hobbies antiquity he broke ties with the "vernacular" and folk culture.

Key words: humanism, The Renaissance, reality, individualism, freedom, aesthetic ideal.

Упродовж останніх років автор працює над проблемою гуманізму, яка, на його думку, є феноменом італійської культури. На додаток до розглянутого [1-6] хотілося б звернути увагу на ще одного відомого італійського митця, який стояв біля витоків епохи Відродження та виникнення гуманізму – Джованні Боккаччо. Зауважимо, що на сьогодні наукових публікацій, що розкривають гуманістичний характер життя та творчості Дж. Боккаччо, не багато, маємо, в основному, публікації, що дають загальний аналіз його творчого добутку з позицій літературознавства, а не філософії чи культурології [7-9]. Метою цієї роботи є розкриття гуманістичної парадигми у спадщині Джованні Боккаччо.

Епоха Відродження, безумовно, була епохою перевідкриття світу, природи і людини. Почавшись в Італії в першій половині XIV ст., вона пізніше охопила всю Європу. Відродження було грандіозною революцією і в царині політики, і в галузі економіки, і у сфері ідеології, але головним з революційних відкриттів епохи Відродження було відкриття людини. У середні віки монополія диктатури у всіх сферах культури належала церкві, яка вчила, що земна людина й земне життя не мають ніякої цінності самі по собі, що коштовний лише вічний, «потойбічний світ» і що людина заради вічного життя на «тому світі» повинна відректися від себе й від усього земного. Гуманісти ж епохи Відродження проголосили вищою цінністю особистість земної людини; вони прирівняли людину до бога й поставили її на те місце, яке у середньовічній ідеології посідав бог. Для європейської культури це мало величезні наслідки: «в Італії наступив небачений розквіт мистецтва, що з'явився немов би відблиском класичної стародавності і якого ніколи вже більше не вдавалося досягти» [12, с. 346].

Столицею гуманістичного руху була Флоренція. Розквіт її почався ще в XI ст., коли місто опинилося на перехресті торгівельних шляхів між Сходом і Заходом. Саме тоді й зародилась у Тосканській долині самобутня культура, яку тепер історики називають флорентійською. Суспільство італійських держав поділялось на три основні верстви: гранди (нащадки аристократичних родів), пополани (заможні плебеї) і чомпі (незаможні плебеї). Тоскана з її центром у місті Флоренція була незалежною державою, де вирувало політичне життя, найхарактернішою ознакою якого були постійні сутички між аристократами і багатими плебеями. У 1293 р. Тоскана була проголошена Флорентійською комуною (були прийняті «Установлення справедливості»). У Флоренції з'явилася демократична конституція, згідно з якою пополани не поступались у правах грандам. Державою відтепер управляла рада із семи пріорів, яких обирали всенародно, і вони могли бути вихідцями як з аристократичних кіл, так і з плебейського середовища.

Розквіт флорентійської проторенесансної культури пов'язаний саме з Флорентійською комуною, яка існувала до 1434 р. Поступово тут виникло й зміцніло те, що італійські літературознавці називають «культурою меркаторів» («культурою торговельників»), або простонародною, індивідуальною до католицької готики культурою, народженою земним життям і тісно з ним пов'язаною.

Європейські купці (меркатори) були активними, вольовими і діяльними особистостями. Вони прокладали нові торгівельні шляхи, вирушаючи задля цього в далекі й небезпечні морські та сухопутні подорожі, ареал яких простягався від Аравії до Британії. Відомо, що будь-який флорентійський меркатор володів щонайменше 5-6 мовами (європейськими та східними), знав світ і життя, володів шаблею не гірше, ніж рахівницею. Вони не знали куртуазних манер, якими хизувалися гранди, але не шкодували грошей на витвори мистецтва, яке досить тонко розуміли і якими захоплювались. З їхньої волі набережну ріки Арно вимостили мармуром із Каррари, спорудили величні собори і розкішні палаццо (як громадські, так і приватні), запросили до Платонівської академії Флорентійського університету найкращих європейських професорів. Флорентійські меркатори були фінансово могутнішими за європейських королів, вони приймали монархів у своїх палаццо, викликаючи у вельможів пекучу заздрість, а також були почесними гостями римського папи й мали вплив на європейську політику. Їх називали «лицарями торгівлі», але ставлення до них було не однозначним. Престолюд дивився на них із злобою, а, наприклад, нащадок римських патрицій і славетних хрестоносців, корінний флорентієць Данте Аліг'єрі дивився на них з холодним презирством. Він називав їх «волоцюгами» і «шахраями», бо вважав, що по смерті меркаторів їхні грішні душі опиняться у четвертому колі пекла через те, що вони не були справжніми католиками та занадто любили гроші. Хіба міг знати великий поет, що саме представник меркаторів, Джованні Боккаччо, поверне його ім'я – Данте – флорентійцям?¹. Ф. Петрарка

¹ У 1302 р. Данте Аліг'єрі прокляли та вигнали з Флоренції, але наукова діяльність Д. Боккаччо повернула честь автору «Божественної комедії» («Во славу Данте», 1363 р.).

Юридичні колізії історії з вигнанням Данте закінчились тільки 18 червня 2008 р., коли Міська муніципальна рада Флоренції посмертно виправдала великого італійського поета – більшістю голосів депутати проголосували про відмінну вирок, винесеного у 1302 р. За це проголосувало 19 членів міської ради (5 проголосувало проти). Мер Флоренції Леонардо Домінічі заявив, що «політичні колізії, які стали причиною винесення поету смертного вироку, залишилися в далекому минулому, зате його творчість вічна і являється гордістю міста та країни».

приятелював з деякими меркаторами, близько співпрацював з Дж. Боккаччо, але засуджував Римську курію за таємні грошові стосунки з банківськими родами, котрі регулярно постачали католицькій церкві величезні кошти. «Лицарі торгівлі» характером не поступалися «лицарям Христа», але якщо хрестоносці присвячували своє життя «молитві, війні і коханню», то помірковані плебеї орієнтувались уже на інші цінності – підприємництво, багатство, владу. Там, де хрестоносці користувалися мечем, меркатори віддавали перевагу хитрому й гнучкому розумові. У сучасній Італії й досі кажуть: «Той, хто має справу з тосканцем, мусить не розвішувати вуха»; «Флорентійці знають, де в чортяки хвіст». До того ж сучасне слово «меркантильний» бере своє походження від слова «меркатор».

Для Дж. Боккаччо це був новий світ – суперечливий та підступний, але постійно спрямований думкою до пізнання і відкриттів, а він був людиною саме цього світу, адже і батько і всі родичі Дж. Боккаччо були меркаторами. Дж. Боккаччо народився 1313 р. в Чертальдо, що поблизу Флоренції, його батько, Боккаччо ді Келліно, займався торгівлею й давав гроші в ріст. Справи його швидко йшли в гору, він зробився спершу агентом, а потім і компаньйоном банкірського будинку Барді. Барді були майже всемогутніми, тому не дивно, що їхній агент Боккаччо ді Келліно в 1321 р. засідав у флорентійському уряді, а в 1324 р. був обраний консулом цеху лихварів. Він став одним з сильних світу цього. Десь у середині 20-х років батько відвіз Джованні в Неаполь і віддав у навчання до відомого комерсанта. Купця з Джованні не вийшло, тоді його перевели в університет вивчати канонічне право, але й до вигідної професії юриста юний Боккаччо схильності не проявляв. Як відзначає Р. Холодовский, «У XIV ст. у флорентійських нотаріусів і купців стали раптом народжуватися діти, які нізащо не хотіли бути схожими на своїх добропорядних, тверезомислячих батьків. Їм здавалося, що займатися треба не тим, що приносить гроші, а тим, що може допомогти людині відчувати себе людиною» [8, с. 7]. Саме це покоління заклало основи нової гуманістичної культури. А. Грамші з цього приводу писав, що «Відродження можна розглядати як вираження в сфері культури історичного процесу, у ході якого в Італії створився новий клас інтелігенції, яка набула європейського значення...» [13, с. 275]. Молодого Боккаччо захоплювала поезія, а гроші й положення батька відкрили йому доступ у великосвітське товариство поруч короля Роберта Анжуйського. У першій половині XIV ст. анжуйський Неаполь був одним з найбільших культурних центрів Західної Європи. В 1330-1331 рр., тобто тоді, коли Боккаччо навчався в Неаполітанському університеті тут читав лекції близький друг Данте – останній поет школи «Нового солодкого стилю» Чінно да Пістойа. В цей же час Джотто, який також дружив з Данте, розписував королівський палац. Він був не тільки живописцем, але й архітектором, скульптором, поетом і уславленим гострословом. Король Роберт ходив (і дуже часто разом з Боккаччо) дивитися, як працює Джотто, і послухати його жарти. Джотто справив на Боккаччо величезне враження, про яке значно пізніше Боккаччо писав, що він одразу зрозумів, що перед ним «кращий живописець у світі»; більше того, набагато випередивши в цьому Джорджо Вазарі, Джованні відчув, що саме Джотто почав нову еру в європейському мистецтві. Принципово новим, на думку Боккаччо, було те, що Джотто правдиво зображував природу – «створювачку й матір всього суцього». Проте розмірковуючи в «Декамероні» про реалізм і створюючи його теорію, Боккаччо мав на увазі вже не стільки фрески геніального

приятеля Данте, скільки той новий естетичний ідеал літератури епохи Відродження, який сам втілював в «Декамероні» і який уже замолоду почав складатися в його творчості під впливом предвідродженських картин Джотто, поезії Данте, тосканських народних пісень та творчості Петрарки.

Реалізм у мистецтві й культурі Боккаччо пов'язував з новим світорозумінням: він вважав, що новий реалістичний метод, завдяки якому Джотто «відродив мистецтво», був свєрідним ідеологічним переворотом, однієї з необхідних передумов якого стала свідомо орієнтація письменників і художників на нові прошарки італійського суспільства, більш інтелігентні і освічені, ніж флорентійські купці й неаполітанські схоласти, загрузлі в догмах середньовічного богослов'я. Чітка концепція реалізму і всієї епохи склалася у Боккаччо пізніше, але вже з початку 30-х років він ішов до неї, навчаючись неупереджено оцінювати людей, книги та навколишній світ. Боккаччо, мабуть, був перший, хто звернув серйозну увагу на італійську усну народну творчість. У тогочасному Неаполі були популярні народні кантаріо (від іт. *cantare* – «співати»), ці пісні-балади в більшості своїй пов'язані з життям та пригодами моряків. Кантаріо співали професійні співаки у чисельних портових тавернах. Боккаччо відкрив у цих екзотичних народних поемах чудовий світ, наповнений ароматами далеких країн, корсарськими бійками, кораблями-примарами, русалками та сиренами. Із захоплення кантаріо почався систематичний інтерес до народних оповідань. По країнах Європи їх ходило чимало. В романських – їх називали фабліо (від лат. *fabula* – «історія») чи новелами (від іт. *povella* – «новина, оповідання про новину»), в Німеччині – шванками. Новели, фабліо і шванки були неодмінною частиною плебейської культури. Ці забавні історії, героями яких були шахраї-монахи, авантюристи-маркатори, жадібні корсари, студенти-пустуни, невірні жінки та ревниві чоловіки, розповідали балаганні актори на ярмарках і звичайні люди для розваги. Університетські інтелектуали зневажали народні оповідання. Середньовічна інтелігенція розмовляла переважно латиною й гребувала плебейським мистецтвом. Освідченні сучасники Боккаччо, зокрема, Франческо Петрарка, дивувались: що знайшов у плебейських побрехеньках мессієр Джованні. Барвисте й бурхливе життя кварталів, де жили моряки, ремісники, торговці, справді, не було ідеальним з погляду моралі, але воно було цікавим і живим, а плебейський розум, хоч і не жонглював, як аристократичний, складними науковими поняттями, однак спирався на народну життєву мудрість.

До гуманістичного відкриття світу й людини Боккаччо прийшов власним шляхом – не стільки в результаті нового прочитання класиків, скільки під впливом сприйняття тогочасної дійсності Неаполя, міста, в якому він прожив понад 12 років. Саме Неаполь, з його багатством й убогістю, спонукав Боккаччо замислитися над роллю, яку відіграють у житті людини розум, великодушність, мужність, доля, випадок, а також прищепив йому ту любов до романтики, що складає одну з найпривабливіших рис його кращих творів, і, перш за все, «Декамерона». В ці роки він знайомиться з Марією Д'Аквіно, кохання до якої він пронесе через усе своє життя, прославивши її під ім'ям Фьямметти (Вогник) в багатьох своїх творах. До неаполітанського періоду творчості Дж. Боккаччо належать роман у прозі «Філоколо» та поеми «Філострато» й «Тезеїда», які вже у XIV ст. були досить популярні й виконали важливу роль у створенні нової італійської літератури. Характерною рисою творчості Боккаччо цього періоду був

літературний експеримент: автор імпровізував в стилі народних форм середньовічної літератури, прагнучи за допомогою античної риторики й деяких поетичних прийомів, запозичених у Вергілія й Овідія, підняти фольклорний спадок до рівня великої, «серйозної» літератури. У цих роботах Боккаччо вперше використав народну октаву, що стала з цього часу основною строфою італійської ренесансної поеми. Однак літературний експеримент Боккаччо йшов значно далі однієї лише риторизації й міфологізації народних фабул. Уже в перших його творах вводиться матеріал, почерпнутий з безпосередніх спостережень над сучасним життям і сучасною людиною. У «Філіострато» й «Тезеїді» була не тільки передбачена, але й значною мірою визначена подальша еволюція ренесансної «лицарської поеми» як у її серйозному, так й у її народному комічному варіанті.

1340 р. дім Барді, а з ним і батько Боккаччо були розорені і молодий поет був вимушений повернутися у Флоренцію, де він влаштовується працювати дипломатом флорентійської комуни й стає, по суті, першим гуманістом на службі флорентійської республіки – одним з найавторитетніших дипломатів Флоренції. На цьому посту він пережив смути, декілька переворотів та диктаторський режим Готьє де Брієнна, виступаючи як проти грантів, так і проти чомпі. Його політичним орієнтиром були демократичні ідеали 1293 р. та флорентійський народ з його життєвими, громадянськими, політичними та естетичними уподобаннями. «Саме у Флоренції, – як вважає Р. Холодовський, – Боккаччо вдалося зробити крок від предренесансності його перших книг до ренесансного гуманізму, який був характерним майже для всіх творів, що належать цьому часові» [8, с. 7]. У Флоренції він написав – «Амето, або Комедія про флорентійських німф», «Любовне бачення», «Елегія мадонни Ф'ямметти», «Ф'єзоланські німфи». Уже в «Амето» звучить гордість Боккаччо за демократичний устрій рідного міста, яке, «підкоряючись плебейському» закону, зломило зарозумілість грандів і досягло економічного процвітання. Народ, який щойно розкріпостив селян і проголосив «щасливий стан волі» природним станом людства («Встановлення справедливості»), допоміг майбутньому авторові «Декамерона» поновому побачити людину й не дозволити представникам старших цехів підпорядковувати його творчість їхнім егоїстичним інтересам. Нова, гуманістична концепція природи й людини не тільки формувала зсередини твори Боккаччо флорентійського періоду, але й перетворилася в першому з них в безпосередній об'єкт художнього аналізу. «Амето» – це «роман-концепція», який складається із з'єднаних прозаїчних й віршованих частин, написаних терцинами. Структурна організація «Амето» віддалено нагадує «Декамерон» й розповідає про те, як оповідання німф перевиховали грубого пастуха. В «Амето» Боккаччо створив новий, типово ренесансний жанр – жанр пасторального роману. Італійське Відродження не просто реабілітувало плоть, а благословило всю людину як істоту високодуховну, здатну до нескінченного морального вдосконалення й саме тому «майже божественну». Середньовічному християнському ідеалу духовної убогості в романі «Амето» був протиставлений новий, гуманістичний ідеал внутрішнього, духовного багатства. Аналізу цього ідеалу був присвячений новий роман Дж. Боккаччо – «Елегія мадонни Ф'ямметти», в якому відбилися деякі автобіографічні деталі й ситуації. Боккаччо мав намір проаналізувати внутрішній світ сучасної йому людини, для чого наділив героїню роману своїми почуттями.

У романі зображені міські свята, побут городян, їхні розваги – таким чином, автор вплітає образ героїні в контекст зовнішнього світу. Цій роботі властивий точний психологічний аналіз, реалістичне змалювання душевного стану та внутрішнього світу людини. «Новаторство Боккаччо, – як вказує В. Єфименко, – полягало в тому, що він зробив основним об'єктом зображення особисті почуття людини» [14, с. 268-269]. «Елегію мадонни Ф'ямметти» зазвичай називають першою психологічною повістю в європейській літературі.

У поемі «Фьезоланські німфи» велика роль відведена міфології, але тут вона вже не антична, а ренесансна – міфологізм поеми породжений не стільки читанням Овідія й Вергілія, скільки характерною для італійського Відродження художньою потребою певним чином ідеалізувати щойно відкриту реальну, земну природу й земну, «природну» людину. Ренесансності загальних естетичних концепцій природи й людини в «Фьезоланських німфах» відповідала новій народності форми. Весь стиль оповідання нагадував стиль тосканських кантарі, і разом з тим це був уже цілком індивідуальний стиль гуманіста Боккаччо, стиль, у якому виразно відчувалася особистість автора, що підкреслює дистанцію між собою й своїми народними сюжетами та свідомо користується прийомами й формами «стародавнього любовного передання» для затвердження нових естетичних, моральних і суспільних ідеалів, індивідуалістичної культури італійського Відродження.

Незаперечною вершиною творчого доробку Боккаччо став «Декамерон», який започаткував історію жанру художньої реалістичної новели в Європі. Це цілісний твір, який складається зі 100 новел. «Декамерон» починається з опису чуми, яка у 1348 р. увірвалася у Флоренцію, а потім прокотилася по всій Європі. У середині століття «чорна смерть» була звичайним явищем, але епідемія 1348 р. була колосальним суспільним нещастям. У Флоренції «чорна смерть» забрала дві третини населення. У Боккаччо помер батько. Весь 1348 р. Боккаччо перебував у Флоренції й бачив «чорну смерть» власними очима. Про це безпосередньо сказано в «Декамероні», і це відчувається в реалістичності опису зачумленого міста. Боккаччо зобразив «чорну смерть» 1348 р. не як історик, а як перший прозаїк Нового часу. В «Декамероні» чума не просто життєвий факт, цікавий сам по собі, і не алегорія, «похмурого лісу», у якому Данте заблудився на початку «Божественної комедії», – це масштабний реалістичний образ кризового стану світу при його переході від середніх віків до епохи Відродження. Крім урочисто-парадної назви «Декамерон» роман одержав і фамільярно-народне прізвисько – «Принц Галеотто». Ім'я шляхетного лицаря Галеотто, що сприяв у відомому середньовічному романі «Ланселот, лицар Озера» любові Ланселота й королеви Джиневри, стало в купецькій Флоренції синонімом вульгарного звідника. Прізвисько було дано книзі Боккаччо її ідейними супротивниками, що апелювали до церковної цензури й намагалися довести, що «Декамерон» твір соціально шкідливий, тому що підриває основи моралі. Заперечуючи своїм критикам, Боккаччо говорив, що «непристойності» неважко при бажанні знайти навіть у Біблії, але від підзаголовка «Принц Галеотто» не відмовився. Народна традиція міської літератури італійського середньовіччя не просто складала один з компонентів стилістики й сюжетики «Декамерона», – вона була живильним їхнім ґрунтом. Боккаччо не відгороджувався від народної традиції, мови й фольклору, «непристойні» простонародні слова й вирази поживлявали врочистий плин вишукано-літературних періодів «Декамерона» і ство-

рювали в ньому цілі фабули. Особливістю побудови «Декамерона» є те, що в цьому творі надзвичайно виразно, естампно проявилася зміна готики – ренесансом, бога – людиною, теології – гуманізмом, а також гармонії метафізичної необхідності – гармонією індивідуальної свободи. Перше слово в «Декамероні» – людяність, а головне в ньому – нові ідеї: старі історії розповідалися тільки для того, щоб бути спростованими новим переосмисленням.

«Рама» в «Декамероні» складна, двошарова – її перша верства створює авторське «я». Індивідуалізм як новий принцип у мисленні й творчості відразу ж висувається на перший план. «Декамерон» починається з ліричного «Вступу», в якому Боккаччо розповідає про свою любов, і закінчується «Післямовою автора». Крім того, на початку четвертого дня, Боккаччо сміливо вторгається в оповідання й, відсуваючи убік веселу компанію «Декамерона», розповідає вже прямо від власного імені сто першу «Новелу про гусинь» й, сперечаючись зі своїми критиками, розвиває теорію нової прози. Літературна теорія, що розробляється в «Декамероні», – це теорія ренесансного, гуманістичного реалізму. Боккаччо став першим великим реалістом Відродження не тому, що він правдиво зобразив матеріальний бік дійсності у всіх її фізично відчутних, побутових деталях, а тому, що він дав цілісну художню інтерпретацію досвіду людського життя. «Новий художній метод виник в «Декамероні», – наголошує Р. Холодовський, – як результат нового й до того ж цілісного бачення світу, властивого в XIV ст. не флорентійському купецтву, а гуманістичній інтелігенції, що відіграла певну роль в ідеологічній революції Відродження» [8, 15].

У другому шарі «рами» естетично втілена гуманістична цілісність бачення світу – її художнім образом є образ товариства оповідачів «Декамерона». Гуманістичний індивідуалізм письменників європейського Відродження був позбавлений суб'єктивізму, крім того, він був оптимістичним. Боккаччо твердо вірив у те, що його ідеї мають об'єктивну і якоюсь мірою навіть абсолютну історичну цінність; що гуманістичний світогляд – це і є світогляд «нормального» суспільства, «нормальної» людини й «нормального» людства. Автор «Декамерона» ще не усвідомлював всієї ілюзорності своїх суспільних ідеалів і щиро вважав їх здійсненими. От чому в створеній ним «рамі» виявилось дві верстви. Двошаровість обрамлення дозволила Боккаччо підняти гуманістичний індивідуалізм Відродження до рівня нової суспільної свідомості. Оповідачі «Декамерона» – не іпостасі автора, але й не просто весела компанія молодих флорентійців: це суспільство. Нове, гуманістичне суспільство – «нормальне й природне» у своїй людяності. В «Декамероні» воно протиставлене чумі, яка стала символом розпаду й суспільного розкладання старого світу. Товариство оповідачів «Декамерона» народжується із прагнення перебороти його хаос й анархію, протиставивши йому гармонію й свободу нової, «природної людини». Оповідачі не просто залишають зачумлену Флоренцію й відправляються в замські маєтки – вони відразу ж відновлюють потоптані терором смерті соціальні й людські зв'язки й навіть виробляють щось нахталт конституції, тому що для них, як для справді нових людей Відродження, усіляка дисгармонійність і невпорядкованість є ознакою нежиттєвості. Основа конституції «Декамерона» – свобода, її мета – радісна насолода життям. В «Декамероні» вчить нас саме життя, і вчить воно мистецтву жити, а не мистецтву вмирати, як того вимагали середньовічні моралісти. У процесі аналізу дійсності в «Декамероні» створюється новий світ,

нова людина й нова література. «Декамерон» не тільки утопія, але й свого роду «виховний роман». У можливість виховання й перевиховання людини Боккаччо вірив, мабуть, твердіше, ніж в Бога. У його книгах перевиховуються й герої й товариство оповідачів. Книга Боккаччо мала в XIV ст. великий успіх, але це був успіх, головним чином, «Принца Галеотто». Гуманісти прийняли «Декамерон» не відразу. Прошло більше ста років, перш ніж ідеї, мова й стиль його товариства стали ідеями, мовою й стилем нової італійської прози. В 1363 р. Боккаччо покинув Флоренцію й оселився в Чертальдо. Його запрошують до двору багатьох італійських держав, але він вибирає свободу. Останній період життя й творчості Боккаччо пройшов під знаком дружби з Петраркою, що був у той час визнаним провідником європейського гуманізму. В 50-х роках він вступив на «петрарківський шлях» побудови нової культури й пише латинською мовою твори «Про мінливість долі знаменитих людей», «Про знаменитих жінок», «Походження язичницьких богів» і разом з Петраркою, спираючись на старожитності, закладає основи гуманістичної «науки про людину» – тих *studia humanitatis*, які наприкінці XV – поч. XVI ст. стануть найважливішою ідейною передумовою для розквіту ренесансної літератури на «народній мові» по всій Італії. Останні роки життя Боккаччо були присвячені творчості Данте. За дорученням флорентійської комуни він читав лекції про «Божественну комедію» у церкві св. Стефана. Коментарі до «Комедії» були його останньою працею, він намагався прилучити до світу дантовських ідей передову гуманістичну молодь.

На завершення, хотілося б зазначити, що для того щоб змусити середньовічний світогляд відступити перед новою ідеологією і новою людиною, потрібні були титанічні сили. Епоха Відродження мала потребу в титанах, і вона «породила титанів по силі думки, пристрасті й характеру, по багатосторонності й ученості» [12, с. 346]. Титанами Відродження стали не купці й банкіри, а гуманісти – поети, мислителі й художники. Одним з перших гуманістів Відродження і був автор «Декамерона» Джованні Боккаччо. Варто також наголосити, що саме йому італійський гуманізм найбільше зобов'язаний тим, що навіть в період апогею захоплень античністю він не поривав зв'язків з «народною мовою» і народною культурою.

Література

1. *Сабадаш, Ю. С.* Досвід інтерпретації ідей гуманізму в сучасній українській науковій думці / Ю. Сабадаш // *Культура і сучасність : альманах.* – К., 2008. – № 2. – С. 51–55.
2. *Сабадаш, Ю. С.* Еволюція гуманістичних ідей в Італії XVII – першої половини XVIII ст.: бароко і класицизм / Ю. Сабадаш // *Гілея : науковий вісник.* – К., 2009. – Вип. 22. – С. 292–301.
3. *Сабадаш, Ю. С.* Естетичне виховання у дзеркалі італійської гуманістичної педагогіки / Ю. С. Сабадаш // *Вісник державної академії керівних кадрів культури і мистецтва.* – К., 2003. – № 1. – С. 22–28.
4. *Сабадаш, Ю. С.* Маньєризм як форма гуманізму / Ю. С. Сабадаш // *Культура і сучасність : альманах.* – К., 2005. – № 2. – С. 10–16.
5. *Сабадаш, Ю. С.* Рисорджименто: гуманізм національно-визвольного, демократичного руху / Ю. С. Сабадаш // *Гуманітарний часопис : зб. наук. пр.* – Харків, 2008. – № 4 (17). – С. 136–143.
6. *Сабадаш, Ю. С.* Своєрідність естетичного вчення Миколи Кузанського / Ю. С. Сабадаш // *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : зб. наук. пр. : у 2 ч. Ч. II.* – К., 2003. – Вип. XI. – С. 141–148.

7. Дідькова, С. Ю. «Він займався щасливою поезією...» / С. Ю. Дідькова // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1999. – № 5. – С. 8–13.
8. Холодовский, Р. О жизни Джованни Боккаччо, о его творчестве и о том, как сделан «Декамерон» / Р. Холодовский // Боккаччо Дж. Декамерон / пер. с итал. Н. Любимова. – М.: Художественная литература, 1970. – 703 с.
9. Боккаччо / М. П. Алексеев, В. М. Жирмунский, С. С. Нокульский, А. А. Смирнов // История западноевропейской литературы. Средние века и Возрождение. – М.: Высшая школа, 2000. – 462 с.
10. Боккаччо Дж. Малые произведения / Дж. Боккаччо пер. с ит. состав. и общая ред. Н. Томашевского. – Л.: Художественная литература, 1975. – 608 с.
11. Боккаччо Дж. Декамерон / Дж. Боккаччо пер. з італ. М. Лукаша. – К.: Видавничий центр «Просвіта», 2006. – 896 с.
12. Энгельс, Ф. Введение к «Диалектике природы» / Ф. Энгельс // К. Маркс и Ф. Энгельс. Сочинения. Т. 20. – М., 1986.
13. Грамши, А. Избранные произведения / А. Грамши; пер. с ит. Э. Егермана и В. Бондарчука; авт. предисл. и ред. А. Лебедев. – Т. 3. – М.: Иностранная литература, 1959. – 315 с.
14. Єфименко, В. В. Культура Відродження / В. В. Єфименко // Історія світової культури. – К.: Либідь, 1999. – С. 212–251.

References

1. Sabadash, Yu. S. Dosvid interpretaciyi idej gumanizmu v suchasnij ukrayins'kij naukovij dumci / Yu. Sabadash // Kul'tura i suchasnist' : al'manax. – K., 2008. – № 2. – S. 51–55.
2. Sabadash, Yu. S. Evolyuciya gumanistychny'kh idej v Italiyi XVII – pershoj polovy'ny' XVIII st.: baroko i klasy'cyzm / Yu. Sabadash // Gileya : naukovy'j visny'k. – K., 2009. – Vy'p. 22. – S. 292–301.
3. Sabadash, Yu. S. Estety'chne vy'xovannya u dzerkali italijs'koyi gumanistychnoyi pedagogiky' / Yu. S. Sabadash // Visny'k derzhavnoyi akademiyi kerivny'x kadriv kul'tury' i my'stecztva. – K., 2003. – № 1. – S. 22–28.
4. Sabadash, Yu. S. Man'yery'zm yak forma gumanizmu / Yu. S. Sabadash // Kul'tura i suchasnist' : al'manax. – K., 2005. – № 2. – S. 10–16.
5. Sabadash, Yu. S. Ry'sordzhy'mento: gumanizm nacional'no-vy'zvol'nogo, demokraty'chnogo ruxu / Yu. S. Sabadash // Gumanitarny'j chasopy's : zb. nauk. pr. – Harkiv, 2008. – № 4 (17). – S. 136–143.
6. Sabadash, Yu. S. Svojeridnist' estety'chnogo vchennya My'koly' Kuzans'kogo / Yu. S. Sabadash // Aktual'ni problemy' istoriyi, teoriyi ta prakty'ky' xudozhn'oyi kul'tury' : zb. nauk. pr. : u 2 ch. Ch. II. – K., 2003. – Vy'p. XI. – S. 141–148.
7. Did'kova, S. Yu. «Vin zajmavsy shhasly'voyu poeziyeyu...» / S. Yu. Did'kova // Zarubizhna literatura v navchal'ny'x zakladax. – 1999. – № 5. – S. 8–13.
8. Holodovskij, R. O zhy'zny' Dzhovanny' Bokkachcho, o ego tvorchestve y' o tom, kak sdelan «Dekameron» / R. Holodovskij // Bokkachcho Dzh. Dekameron / per. s y'tal. N. Lyuby'mova. – M.: Hudozhestvennaya ly'teratura, 1970. – 703 s.
9. Bokkachcho / M. P. Alekseev, V. M. Zhy'relunsky'j, S. S. Nokul'sky'j, A. A. Smy'mov // Y'story'ya zapadnoevropejskoj ly'teratury. Sredny'e veka y' Vozrozhdeny'e. – M.: Vysshaya shkola, 2000. – 462 s.
10. Bokkachcho Dzh. Malye proy'zvedeny'ya / Dzh. Bokkachcho per. s y't. sostav. y' obshhaya red. N. Tomashevskogo. – L.: Hudozhestvennaya ly'teratura, 1975. – 608 s.
11. Bokkachcho Dzh. Dekameron / Dzh. Bokkachcho per. z ital. M. Lukasha. – K.: Vy'davny'chy'j centr «Prosvita», 2006. – 896 s.
12. Engel's, F. Vvedeny'e k «Dy'alekty'ke pry'rody» / F. Engel's // K. Marks y' F. Engel's. Sochy'neny'ya. T. 20. – M., 1986.
13. Gramshy', A. Y'zbrannye proy'zvedeny'ya / A. Gramshy' ; per. s y't. E. Egermana y' V. Bondarchuka ; avt. predy'sl. y' red. A. Lebedev. – T. 3. – M.: Y'nostrannaya ly'teratura, 1959. – 315 s.
14. Yefy'menko, V. V. Kul'tura Vidrozhennya / V. V. Yefy'menko // Istoriya svitovoyi kul'tury'. – K.: Ly'bid', 1999. – S. 212–251.